

בניית שותפות עם הורים

נכתב ונערך על ידי

יואל יפרח

פסיכולוג שיקומי קליני, מומחה בפסיכולוגיה חינוכית

היסטוריה

- ההורים לא נתפסים כחלק מהמשחק החינוכי

עם קום המדינה הורים מייצגים את העולם הישן והערכים הקלוקלים ועל כן צריך לאפשר לביה"ס להיות סוכן החינוך הבלעדי.

- מעורבות ההורים רצויה אך לא חיונית.

חוסר מחויבות מצד שני הצדדים. ההורים מעורבים בנושאים שוליים תוך מניעת הפיכתם לשותפים אמיתיים.

- מעורבות ההורים לא רק רצויה אלא הכרחית

הבנה שללא איחוד כוחות יהיה קשה לשפר את המצב. נצפות תופעות של שיתוף פעולה מבורך ומאידך תופעות של התערבות גסה ובוטה של הורים במערת בית הספר.

דימוי ההורים בעיני ביה"ס והשפעתו על מערכת היחסים אתם (1)

- ההורים הם אויב – צריך להלחם בהם או להתגונן מפניהם.
- ההורים הם לקוח – צריך לספק אותם.
- ההורים הם משאב – צריך לנצל אותם.
- ההורים הם שותף – צריך להתנהל אתם בשיוויון.

מדוע שותפות ?

- נמצא כי מעורבות הורים בתהליך החינוכי והטיפול של ילדם תורמת משמעותית להצלחת הטיפול (ברונפברנר, 1975).
- תמיכה ועידוד מצד ההורים נמצאו כגורם העיקרי בהצלחת הילד בלימודים
- מעורבות בתהליך החינוכי של ילדם עשויה להניב רווחים גם עבור ההורים והמשפחה.
- עליה בדימוי העצמי של הילד
- שותפות עם ההורים מקדמת הגעה לפתרונות מהירים וחוסכת לעיתים פעולות כמו צורך בגישור, הגשת תביעות משפטיות וכו'.
- כהוכחה לחשיבותו קיבל הנושא ביטוי ב "חוק החינוך לאנשים עם מוגבלויות" שנחקק ע"י הקונגרס בארה"ב.
- שותפות הנה מרכיב משמעותי בתהליך **ההעצמה** של ההורים.

העצמה

- מתן תחושת יכולת ומסוגלות במקום תחושת תלות באנשי המקצוע או במערכות התמיכה.
- "יש לשנות את הגישה של חלק מאנשי המקצוע לפיה תפקיד המומחים הוא לפתור את כל בעיותיהם של מבקשי העזרה. גישה זו יצרה תחושת ניכור ותחושת חוסר יכולת וחוסר שליטה של מבקש העזרה על חיו. כדי שתתאפשר העצמה יש צורך בשבירת מערכת היחסים המסורתית בין המומחים למבקשי העזרה. במקום גישה פטרנליסטית נדרשת גישה של **שותפות** בבסיסה עומדים **שני צדדים עם יכולות** שיכולתם עולה בעזרת שיתוף בידע, במיומנויות ובמשאבים" (רפפורט, 1985).

מהי שותפות ?

- מסגרת שנועדה לפתרון משותף של בעיות, שיתוף במשאבים, שיתוף פעולה ותאום.
- מתקיימת בין אנשים ו/או חברות המאמינים שצירופם יחד יביא לערך מוסף גבוה יותר מאשר פעולה של כל אחד מהם בנפרד.
- כל צד מביא אל השותפות את יתרונותיו היחסיים – רכוש, לקוחות, תכונות, מיומנויות, משאבים כספיים וכו'.
- כל צד שמח לקבל את יתרונותיו היחסיים של הצד האחר.
- כל צד תורם את מה ששני הצדדים מאמינים שיעזור למטרה המשותפת.

סוגי שותפויות

- רשת – מטרתה החלפת מידע בין השותפים.
- תאום – הגדרת מטלות הדורשות שיתוף במשאבים מעבר לשיתוף במידע.
- שיתוף פעולה – יחסים קרובים בין השותפים עם הגדרה של תחומי עשייה משותפים.

מה נדרש לבניית שותפות מוצלחת ? (2)

- הערכה וכבוד הדדיים.
- התחלקות באחריות.
- שמירת האוטונומיה של שני הצדדים.
- התחשבות בצרכים ההדדיים וויתור על צרכים אישיים לא חיוניים.
- תקשורת – מכבדת, חיובית, ברורה, מובנת.
- מחויבות.
- אמון.
- גישה משפחתית אקולוגית.
- גישה מעצימה.

צורך

- הערכה של הפרט שקיים פער בין מצבים עכשוויים ובין מה שנחשב נורמטיבי, רצוי או מוערך **מנקודת מבטו של מבקש העזרה ולא מנקודת מבטו של נותן העזרה.**
- מאפיינים לזיהוי צורך:
- חייבת להיות התיחסות, תחושה של בעיה או תפיסה שמהו אינו כפי שאמור להיות. חייבת להיות מודעות לפער ותחושה שהוא מספיק גדול על מנת שאדם ינקוט פעולה כדי לצמצמו.
- לא די שהאדם יבחין בקיומו של פער אלא עליו להעריך שהפער משפיע או עלול להשפיע על התנהגותו.
- חייבת להיות מודעות או הערכה של האדם כי קיים משאב שיצמצם את הפער בין המצוי לרצוי (הכרה בצורך).
- חייבת להיות הכרה שיש דרך לממש משאב שיסייע לפגוש את הצורך, בטרם הפער יתפס כניתן לגישור (זיהוי הפתרון).

קוים מנחים להעצמה

- העזרה יעילה יותר כאשר נותן העזרה מגיע בגישה חיובית ובעד המשפחה.
- עזרה תתקבל בחיוב כאשר נותן העזרה מציע אותה ולא מחכה שיבקשו אותה.
- עזרה יעילה יותר כאשר נותן העזרה מאפשר שמוקד קבלת ההחלטות יהיה בידי מבקש העזרה.
- עזרה יעילה יותר כאשר היא נורמטיבית למשפחה ולא דורשת שינויים משמעותיים.
- עזרה תהיה יעילה יותר אם יש תאימות בין העזרה המוצעת ובין הערכת הצורך או רמת הבעיה מצד מבקש העזרה.

- עזרה תהיה יעילה יותר אם ההוצאות לשם השגתה אינן עולות על התועלת שתופק ממנה.
- עזרה תהיה יעילה אם מבקש העזרה חווה הצלחה מיידית בפתרון בעיה או מתן מענה לצורך.
- עזרה יעילה יותר כאשר נותן העזרה מעודד את המשפחה להשתמש בגורמי תמיכה טבעיים במקום להחליפם באנשי מקצוע.
- עזרה תניב תפקוד חיובי יותר כאשר נותן העזרה מעביר תחושה של שיתוף פעולה ואחריות משותפת בפתרון הבעיות והשגת הצרכים.
- עזרה תהיה יעילה יותר אם נותן העזרה מעודד רכישת התנהגויות המפחיתות את הצורך בעזרה.
- העזרה תהיה יעילה יותר אם מחפש העזרה תופס שיש שיפור ורואה עצמו אחראי לשינוי

גורמים מקדמי קשר חיובי

נושאים מנהליים	מיומנויות תקשורת	מידע
<ul style="list-style-type: none">❖ וודא שההורים מבינים זכויות ותהליכים.❖ הקדש זמן❖ הפחת עיכובים❖ שתף פעולה והיה מתואם	<ul style="list-style-type: none">❖ גלה אמפטיה וכבוד❖ הקשב, הסבר, הבהר, שאל❖ בקש משוב❖ היה גמיש ויצירתי❖ היה שותף לפתרון הבעיות❖ התמקד בילד	<ul style="list-style-type: none">❖ היה מיודע❖ שתף במידע❖ ראה בהורים מקור מידע❖ גלה הבנה בדינמיקה המשפחתית.

גורמים מעכבי קשר חיובי

נושאים מנהליים	מיומנויות תקשורת	מידע
❖ העדר מידע אודות זכויות או הליכים	❖ חוסר בקבלה, אמפטיה וכבוד	❖ העדר מידע בנוגע לנכות, לחוקים ולשירותים.
❖ עיכובים מנהלתיים	❖ מיומנויות הקשבה לקויות	❖ העדר הבנה של הדינמיקה המשפחתית.
❖ עמדות שליליות כלפי ההורים	❖ הגנתיות, רגשיות	❖ מטרות שונות עבור הילד
	❖ חוסר גמישות	❖ שימוש בשפה מקצועית
	❖ עימותים, האשמות, הפחתה בערך הדאגות של ההורים	❖ סטריאוטיפיות
	❖ חוסר עידוד	

מיומנויות הקשבה פעילה

- היה מונע להקשיב
- שאל שאלות
- היה מודע לאותות לא מילוליים (BEST)
- תנ"י לצד השני לספר את סיפורו ראשון
- אל תפריע כשהצד השני מדבר
- הרחק הפרעות
- אל תבטח/י בזיכרון
- הקשב/י עם מטרה
- תנ"י לצד השני את תשומת לבך המלאה
- הגב/י למסר לא לאדם
- אל תתרגז/י

גורמים מקדמי שותפות

מדדים למאפיינים	מאפיינים	תחום
שיתוף במקורות תמיכה וידע, בהירות, יושר וכנות, חיוביות, טאקט, פתיחות, הקשבה, תקשורת תכופה, תיאום בין הגורמים לשם העברת מידע.	תקשורת חיובית, מובנת, מכבדת וברמה המובנת לכל המשתתפים. כמות המידע שתאפשר שיתוף פעולה בין כל הגורמים.	תקשורת
מחויבות לתהליך, גמישות, התייחסות של "יותר ממקום עבודה", התייחסות לילד ולמשפחה יותר מאשר ל "מקרה", עידוד לילד ולמשפחה, זמינות, עקביות, רגישות לרגשות המשפחה.	השותפים חשים בביטחון ש: 1) כל אחד נאמן ומכוון לטובת הילד והמשפחה. 2) כל אחד מאמין בחשיבות של המטרות הנבחרות בשם הילד והמשפחה.	מחויבות
להימנע משימוש בכוח (השפעה), העצמת חברי הצוות, נתינת מקום ואישור לתפקידים אחרים, סנגור למען הילד והמשפחה עם אנשי מקצוע אחרים. לבדוק באופן אמיתי את כל האפשרויות, לעבוד בהרמוניה עם כל חברי הצוות, לנהוג בשוויון.	תחושה של שוויון בין אנשי הצוות ביחס לקבלת החלטות ותכניות עבודה והיישום, כדי להבטיח שכל חברי הצוות מרגישים בעלי השפעה ויכולת להשפיע על התוצאות למען הילד והמשפחה.	שוויון
נקיטת עמדה ויישומה, ציפיות לקידום הילד, הכרת הצרכים המיוחדים של הילד, התייחסות למכלול הצרכים של הילד והמשפחה, מוכנות ללמוד ולהתפתח מקצועית.	אנשי מקצוע בעלי יכולת וידע המסוגלים להציע דרכי טיפול רלוונטיות למשפחות.	מקצועיות וידע
אמינות, בטחון הילד, דיסקרטיות.	חברי הצוות שותפים לתחושה של בטחון, אמון, תלות הדדית, יכולות וכוחות.	אמון
הערכה של הילד, לא להיות שיפוטי, לנהוג בנדיבות, לנהוג באופן לא מפלה, להימנע מהתפרצויות.	חברי הצוות מתייחסים אחד אל השני בהערכה וכבוד ונוהגים בהתאם בתחום התקשורת והעשייה בפועל.	כבוד

נקודות למחשבה לאיש המקצוע המעוניין בשיתוף הורים בעבודתו

- האם שמת עצמי במקומם של ההורים וחשבתי כיצד אני הייתי מרגיש במצבם ?
 - האם אני זוכר שההורים אוהבים את ילדם ?
 - האם באמת אני מאמין שהורים הם שווים לי כמומחה והם מומחים לגבי הילד שלהם ?
 - האם באמת אני מעריך את ההערות והתובנה של ההורים ועושה שימוש בידע של ההורים על הצרכים של ילדם ?
 - האם אני מקשיב להורים ומעביר להם את התחושה במילים, במגע עיין ובתנוחת הגוף שאני מעריך ומכבד אותם ?
 - האם אני שואל את ההורים שאלות, מקשיב לתשובותיהם ומגיב עליהן ?
 - האם אני יוצר סביבה טיפולית בה ההורים מרגישים נוח מספיק לדבר ?
 - האם אני מתכוון מספיק למפגש ומייחס אותה חשיבות לזמן של ההורים כמו לזמן שלי ?
 - האם אני מתייחס לכל הורה כאדם מבוגר המסוגל להבין ?
 - האם אני מדבר ברור מספיק ומנסה להימנע ממינוחים מקצועיים לא בהירים ?
 - האם אני עושה מספיק מאמץ להתייחס אל הילד כחלק ממשפחה ואוסף אינפורמציה מההורים לגבי כל האחרים המשמעותיים בחייו של הילד ?

האם אני עושה אבחנה בין עובדה ודעה כאשר אני משוחח עם ההורים על הבעיות והכוחות של הילד?

האם אני עושה כל מאמץ לכוון הורים למשאבים ופתרונות אפשריים ומספק להם כל מידע קיים אם בכתב ואם בעל-פה?

האם אני מבטא תקווה בעבודתי עם ההורים?

האם אני שם לי למטרה במפגשים עם ההורים להגיע להבנה הדדית ביחס לבעיה, כדי שנוכל להתמודד כצוות במטרה להפחיתה?

האם אני משתף את ההורים בתכנון ההתערבות על כל שלביה וחוזר ובוחן אותה באופן תקופתי יחד עם ההורים?

האם אני קובע מפגשים עם ההורים בזמן ובמקום שנוח להם?

האם אתה מאמין שההורה עושה כמיטב יכולתו עבור הילד?

האם אתה מאמין שהורה נותן דיווח אמין כאשר הוא לא הולם את תצפיותיך ואת דיווחי הצוות בבי"ס?

נכתב ונערך על ידי יואל יפרח פסיכולוג
שיקומי קליני, מומחה בפסיכולוגיה
חינוכית

מקורות

עמית, ח. מי מנהל את המנהל

Blue-Banning, Martha; Directions of Family and Professional Partnership: Constructive Guidelines For Collaboration. Exeptional Children, vil 70 (2), winter 2004

נכתב ונערך על ידי יואל יפרח פסיכולוג
שיקומי קליני, מומחה בפסיכולוגיה
חינוכית